

پیشینه خاندان کلالی

خاندان سادات کلالی از جمله خاندان‌های قدیمی و معروف ناحیه شرقی ایران هستند که نسب آن‌ها به امام جعفر صادق (ع)، پیشوای ششم شیعیان جهان، می‌رسد. جد اعلای این خاندان، سیدامیر کلال یا میرسید کلال (۷۵۱-۶۵۱ هجری شمسی)، داماد تیمور لنگ، است. تیمور لنگ که مرید سیدامیر کلال بود، چند طایفه تبعیدی را به عنوان جهیزیه دخترش به او داد. تیمور این طوایف را در نخستین سال‌های قرن نهم هجری قمری، به دلیل راهزنی کاروان حجاج، از شام به اطراف بلخ تبعید کرده بود؛ طوایفی که پس از تبعید به «تیموری» شهره شدند. پس از مرگ سیدمیر کلال، این طوایف میان پسرانش تقسیم شدند. چهار هزار خانوار از آنان، نصیب سیدمیر شاه (پسر سیدامیر کلال) شد. او اتباع خود را از بلخ به هرات کوچ داد و به این ترتیب بخش مهمی از خاندان کلالی در هرات مستقر شدند.

در آغاز سلطنت فتح‌علی شاه قاجار (۱۱۷۶ ه. ش.) که قاجار در نواحی شرقی هنوز قدرت زیادی نداشت، امیر قلیچ خان کلالی از نوادگان سیدمیر شاه، در هرات و نواحی آن، حکومت مستقلاً برپا کرد. این حکومت تا سفر شاه قاجار به خراسان، برقرار بود؛ در این زمان قلیچ خان به محمدولی میرزا، حاکم وقت خراسان پیوست و تا پایان عمر در خدمت دولت قاجاریه باقی ماند. ارگ‌های «خواف» و «رشتخوار» از ساخته‌های اوست. پس از فوت قلیچ خان (احتمالاً ۱۱۸۵ ه. ش.)، ریاست ایل

تیموری، به پسرش، دوست محمد خان، می‌رسد. او حفاظت کردن از نواحی مشهد تا مرز اعهده دار بوده است؛ از این جهت مقابله با ترکمانان مرو جزو مهمترین کارهای اوست که در تاریخ ذکر شده است. با این حال... یار خان قاجار، والی وقت خراسان، مخالف او بود؛ مخالفتی که مرگ دوست محمد خان را به دنبال داشت؛ دوست محمد خان دستگیر می‌شود (احتمالاً ۱۲۳۷ ه. ش.) و آن گونه که نقل شده تمام تن او را عسل می‌مالند و از درخت بالامی‌کشند، تا بر اثر گزیدن زنبور از بین برود. چند سال قبل از این موضوع (۱۳۲۴ ه. ش.)، میر عطا... خان کلالی، پسر نوروز خان و برادرزاده قلیچ خان، به همراه دوهزار تن از افراد ایل تیموری، هرات را ترک کرده و به کوهسرخ کاشمر رفته بودند. او چند سال بعد حاکم آنجای می‌شود و پس از مرگ دوست محمد خان ریاست ایل را برعهده می‌گیرد.

پس از میر عطا... خان نوبت به میرعلی مردان خان کلالی، پسر دوست محمد خان، می‌رسد؛ میرعلی مردان خان در این زمان حاکم جام و زورآباد است. او تجاوز ترکمن‌ها به مرزهای خراسان را برنمی‌تابد و به کمک حکومت مرکزی می‌شتابد. به دلیل همین کمک‌رسانی، ناصرالدین شاه در اولین سفرش به خراسان (۱۲۴۶ ه. ش.)، لقب «نصرت‌الملک» را به او می‌دهد. او سالانه ۲۵ سواره نظام را به دولت مرکزی عرضه می‌داشت و از این جهت بسیار محترم بود. پس از او نوبت به شوکت الدوله تیموری، پسر میر عطا... خان رسید تا ریاست ایل را برعهده داشته باشد. او همان کسی است که نامش تا امروز بر یکی از مهمترین معابر محله چهارباغ مانده است.

امیر اسدا... خان شوکت الدوله که بود؟

سال تولد امیر اسدا... خان، ملقب به «شوکت الدوله»، ۱۲۳۶ ه. ش. ذکر شده است. امیر اسدا... خان کلالی پسر میر عطا... خان است و همچنین حاکم تربت جام و باخرز و مناطق محدود به آن‌ها نیز بوده است. نقش وی در به سلطنت رسیدن محمدعلی شاه قاجار و سرکوب قبایل و خوانین مخالف دولت وقت بسیار پررنگ است. او که پیش از این رهبر یک گروه ۳۰۰ خانواری از تیموری‌های کوچ داده شده از ناحیه هرات بود، توانست در سال ۱۲۷۲ ه. ش. درجه امیری قوا را به دست آورد و حاکم منطقه شود؛ البته او در این زمان هنوز امیر اسدا... خان است. پس از رسیدن به درجه امیری است که به پاس خدماتش لقب «شوکت الدوله» را شخصاً از ناصرالدین شاه قاجار دریافت می‌کند.

نکته دیگر درباره او، پیوند فامیلی‌اش با ناصرالدین شاه است. علی مردان خان نصرت‌الملک، عموزاده شوکت الدوله، جزو افرادی بود که بسیار مورد التفات ناصرالدین شاه بود. این علاقه به حدی بود که همسر دوم او به نام و جیهه السلطنه (دختر میرزا محمد تقی خان

حسین بیات - چندی پیش گزارشی منتشر کردیم از تغییر نام چندبارة خیابان ۹۰ ساله محله چهارباغ، حدفاصل چهارراه شهدا و چهارراه خسروی و از آسیب‌های آن برای هویت منطقه و شهرمان گفتیم؛ اما برخی کوچه‌ها هستند که تغییرات سلیقه‌ای مسئولان تأثیری بر نام آن‌ها نداشته است؛ کوچه‌هایی که هویت و اعتبار نامشان را طی سالیان از مردم گرفته‌اند. کوچه «شوکت الدوله» در انتهای همین خیابان یکی از این کوچه‌هاست. این کوچه در طول تاریخ ۱۰۰ ساله اخیر بر همین نام مانده است؛ این ماندگاری البته دلایل بسیاری دارد که بنامداران در اینجا به آن‌ها بپردازیم؛ در این گزارش سعی داریم شوکت الدوله و خاندان وی (کلالی)، یکی از قدیمی‌ترین خاندان‌های محله چهارباغ و مشهد را معرفی کنیم.

رکن الدوله و برادرزاده ناصرالدین شاه (در سال ۱۲۷۳ ه. ش. به پیشنهاد ناصرالدین شاه به عقد او در می‌آید. ناصرالدین شاه به او می‌گوید: «علی مردان خان، من میل دارم که شما جزو خاندان و فامیل من باشید. من خودم دختری ندارم که متناسب باشم با شما باشد، ولیکن رکن الدوله - برادر من - دختری دارد. گفتیم دخترش را به شما بدهد. شما باید دختر رکن الدوله را بگیرید.» پس از فوت نصرت‌الملک، و جیهه السلطنه به عقد شوکت الدوله کلالی در می‌آید و پیوند او و خاندان قاجار را محکم‌تر از قبل می‌سازد. نفوذ شوکت الدوله از یک سو و سکونتش در یکی از کوچه‌های قدیمی محله چهارباغ سبب می‌شود که این کوچه به نام شوکت الدوله شهره شود.

شوکت کوچه‌های شهر

گشتی در گذشته خاندان و کوچه «شوکت الدوله»

تصویری از محله چهارباغ در سال ۱۳۳۵. در این زمان هنوز خیابان خسروی ترساخته نشده است. برای احداث این خیابان بخش زیادی از املاک خانواده شوکت الدوله تخریب شد.

مقبره سید امیر کلال، در بخارای ازبکستان

